

Operacyjny poziom działań militarnych – implikacje dla systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP

Jarosław Kraszewski

W świetle obecnych uwarunkowań dotyczących funkcjonowania operacyjnego poziomu działań militarnych istnieje potrzeba nowego spojrzenia na kwestie kierowania i dowodzenia siłami zbrojnymi. Autor skoncentrował się na kilku najważniejszych czynnikach, między innymi na dowodzeniu teatrem działań wojennych (teatrem operacji) oraz przygotowaniu i prowadzeniu operacji połączonej. Poruszył ponadto kwestie zadań, struktury organizacyjnej oraz relacji między dowództwem na poziomie operacyjnym, a jego otoczeniem (poziomem strategicznym i taktycznym). Omówił również opracowywaną przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego koncepcję zmian w systemie kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP, dotyczącą potrzeby sformowania Dowództwa Sił Połączonych.

Współczesne wojny i konflikty toczą się na czterech poziomach działań: politycznym, strategicznym, operacyjnym (na poziomie teatru działań wojennych) i taktycznym. Każdy z nich, licząc od politycznego w dół, osadzony jest wewnątrz poprzedniego. Zapewnia to pożądaną spójność i sprawia, że cele na wszystkich poziomach są zbieżne. Absolutnie nieodzownym jest poziom polityczny, stanowiący źródło siły i decyzji, ponieważ trudno sobie wyobrazić armie krążące wokół pustego pola w poszukiwaniu okazji do bitwy¹.

W kontekście działań Sił Zbrojnych RP (SZ RP) najistotniejszym jest funkcjonowanie poziomu strategicznego. Głównym jego elementem, w polskich uwarunkowaniach, jest szef Sztabu Generalnego WP wraz ze Sztabem Generalnym WP (SG WP)². Kolejnym istotnym poziomem jest tzw. łącznik pomiędzy strategią a taktyką, czyli poziom operacyjny. W literaturze przed-

¹ R. Smith, *Przydatność siły militarnej. Sztuka wojenna we współczesnym świecie*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2010, s. 32.

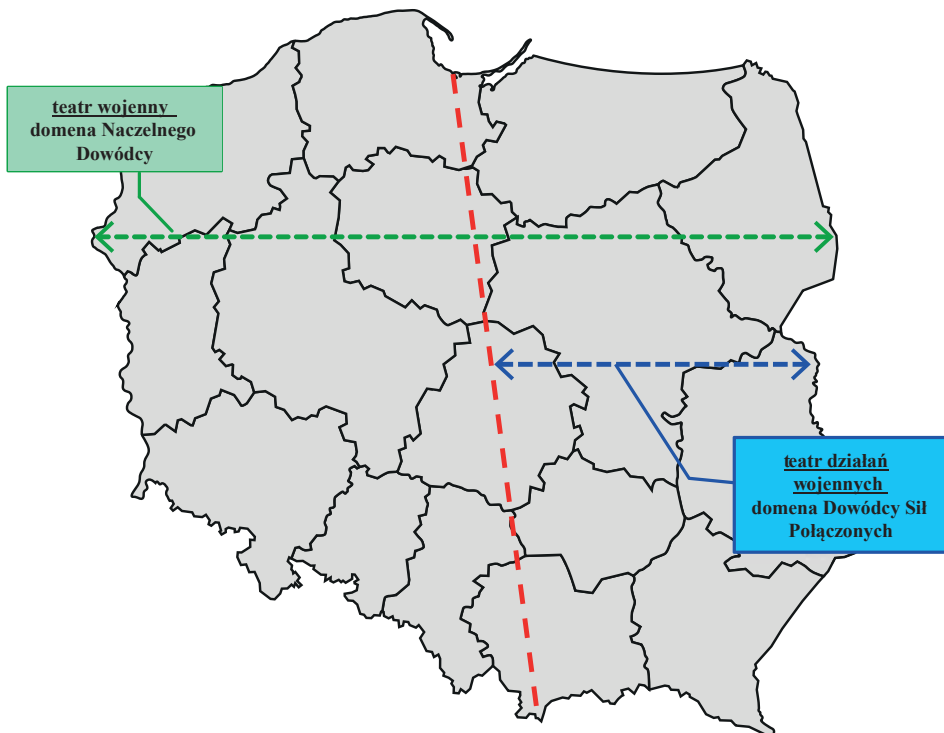
² W rozwiązaniach innych armii państw NATO i UE funkcjonuje stanowisko Szefa Obrony, tzw. *Chief of Defence (CHOD)*.

miotu można również znaleźć odniesienia dotyczące poziomu działań połączonych (teatru operacji) lub poziomu teatru działań wojennych.

Obszary prowadzenia działań militarnych

Rozważania dotyczące poziomów działań militarnych należy rozpocząć od przedstawienia dwóch zasadniczych definicji dotyczących: teatru wojny i teatru działań wojennych (teatr operacji). Zrozumienie znaczenia sformułowań oraz występujących zależności między nimi (rysunek 1), stanowi podstawę do dalszych rozważań dotyczących operacyjnego poziomu działań militarnych.

Rysunek 1. Teatr wojny i teatr działań wojennych – idea

Źródło: opracowanie własne.

Priorytetowym terminem, w tym kontekście, jest oczywiście teatr wojny rozumiany jako „(...) obszar lądowy, powietrzny i oceaniczno-morski,

który jest lub może być bezpośrednio wykorzystany do prowadzenia działań wojennych. Teatr wojny jest wyznaczony przez narodowy organ dowodzenia lub dowódcę regionu geograficznego i może zawierać więcej niż jeden teatr operacji”³.

Analizując definicję teatru wojny można stwierdzić, że w przypadku agresji na Polskę i decyzji politycznej o rozpoczęciu działań wojennych (użyciu SZ RP do odparcia agresji w celu zachowania nienaruszalności granic i niepodzielności jego terytorium⁴), pierwszą decyzją jaką podejmie Prezydent RP, wraz z Naczelnym Dowódcą SZ (ND SZ) po objęciu przez niego dowodzenia, będzie zakwalifikowanie całego terytorium RP jako obszaru teatru wojny⁵. W zależności od wniosków opracowanych w procesie analizy kierunków zagrożeń oraz zamiarów strony przeciwnej (agresora), ND SZ może podzielić obszar geograficzny teatru wojny na kilka odrębnych (niekoniecznie posiadających wspólne granice geograficzne) teatrów działań wojennych (teatrów operacji).

Według przytoczonego wcześniej *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* teatr działań wojennych⁶ to obszar wymagany do prowadzenia lub wsparcia określonych działań w ramach teatru wojny⁷. Teatr działań wojennych (TDW) obejmuje część teatru wojny niezbędną do prowadzenia jednej lub kilku operacji⁸, zgodnie z postawionymi zadaniami strategicznymi (określonymi przez głównodowodzącego teatrem wojny).

Kluczowe w tym aspekcie jest także rozmieszczenie elementów tyłowych (logistycznych) dla zabezpieczenia i wsparcia prowadzonych działań. Rejony i granice TDW są określane przez narodowe dowództwo strategiczne w uzgodnieniu z kierownictwem politycznym państwa. Podstawą do określenia liczby TDW oraz ich rejonów i granic są zadania strategiczne wynikające z ogólnego planu wojny, z włączeniem dążeń politycznych, potrzeb

³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wydanie szóste, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 146.

⁴ Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Zob.: *Konstytucja RP*, rozdz. 1, art. 26, pkt. 1.

⁵ Dopuszcza się ogłoszenie, również zakwalifikowanie części terytorium RP. Należy domniemywać, że w takiej sytuacji teatr wojny będzie tożsamy z teatrem działań wojennych ze względu na znaczące ograniczenia geograficzne.

⁶ W literaturze fachowej często używany jest skrót TDW (teatr działań wojennych).

⁷ *Słownik terminów...*, *op.cit.*, s. 146.

⁸ Operacja – to zespół walk (bojów) prowadzonych w obszarze operacji, zgodnie z zamiarem dowódcy operacyjnego i pod jego bezpośrednim dowództwem, dla osiągnięcia celu strategicznego (celów operacyjnych). Zob. *Leksykon obronności. Polska i Europa*, red. naukowa M. Huzarski i J. Wołej-szo, wyd. Bellona, Warszawa 2014, s. 28.

ekonomicznych, geograficznych i czynników militarnych w ramach zawiązanych wcześniej sojuszy i koalicji⁹.

W zależności od konkretnych warunków polityczno-wojskowych oraz rozwoju sytuacji zagrożenia militarne granice, rola i znaczenie TDW mogą się zmieniać wraz ze zmianą położenia strategicznego. Ważne znaczenie dla działania zgrupowań wojsk ma przygotowanie TDW, które jest prowadzone według wcześniej opracowywanych planów, jeszcze w czasie pokoju.

Do zasadniczych elementów przygotowania TDW należą: rozwój sieci drogowej, kolejowej i wodnej, budowa lotnisk, baz lotniczych oraz baz morskich, inżynieryjne przygotowanie rejonów rozmieszczenia środków wojsk raketowych i artylerii oraz elementów obrony przeciwlotniczej, rejonów koncentracji i rozśrodkowania wojsk, tyłów (logistyki), baz i stacji zaopatrzenia, budowa stanowisk kierowania i dowodzenia oraz węzłów łączności, odpowiednia dyslokacja wojsk.

Teatr działań wojennych oznacza także obszar geograficzny, którego zajęcie ze względu na jego znaczenie militarne i polityczne może zmienić ogólną sytuację strategiczną. W tym miejscu trzeba podkreślić, że operacja połączona¹⁰ prowadzona na danym teatrze działań wojennych musi być utożsamiana z czymś więcej niż tylko serią taktycznych bitew i potyczek toczących się w określonym obszarze geograficznym. Dowódca operacji połączonej, prowadzonej w ramach takiego teatru, musi opracować plan operacji, w którym powinien określić ścieżkę dojścia do celu (celów) wyznaczonego przez dowódcę strategicznego. Na tej podstawie przystępuje do prowadzenia uzgodnień działań zmierzających do osiągnięcia celów taktycznych z założeniem, że działania te posłużą osiągnięciu określonego przez niego celu operacyjnego. Kluczowe w prowadzeniu tych przedsięwzięć jest uwzględnienie przez dowódcę, poziomu operacyjnego działań militarnych kontekstu politycznego, który polega przede wszystkim na łączeniu uwarunkowań politycznych danego obszaru prowadzenia działań połączonych z celami określonymi przez decydentów z wyższych poziomów kierowania i dowodzenia.

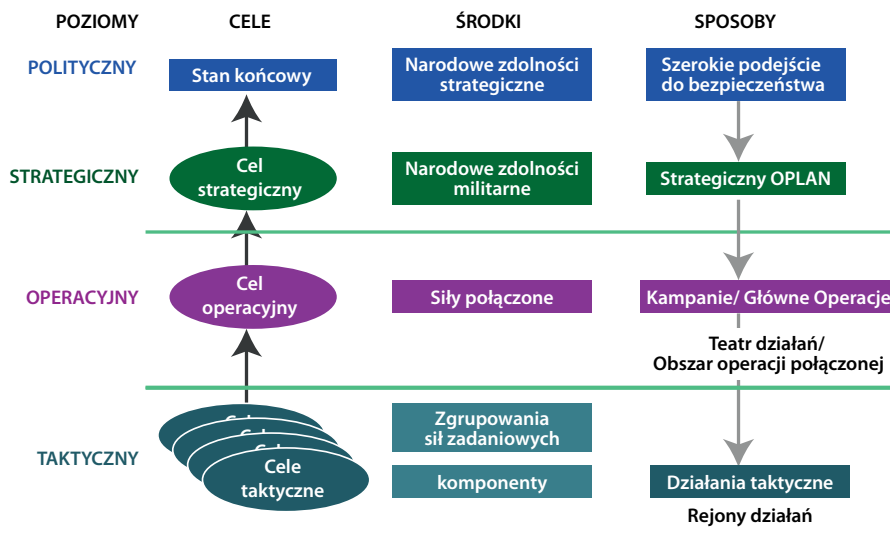
⁹ Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/teatr-dzialan-wojennych;3985849.html>. (dostęp: 7 listopada 2017 r.).

¹⁰ Operacja połączona – to działania, w których biorą udział elementy co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych. W operacji takiej ma miejsce pełna integracja biorących w niej udział rodzajów sił zbrojnych. Są to działania planowane i realizowane przez jednego dowódcę. Zob. *Leksykon obronności...*, *op.cit.*, s. 29.

Polityczny, strategiczny, operacyjny i taktyczny poziom działań militarnych

Po przedstawieniu istoty oraz powiązań między teatrem wojny a teatrem działań wojennych należy wyjaśnić funkcje poszczególnych poziomów działań (rysunek 2), ze szczególnym wyróżnieniem poziomu operacyjnego.

Rysunek 2. Ogólna idea funkcjonowania poziomów działań

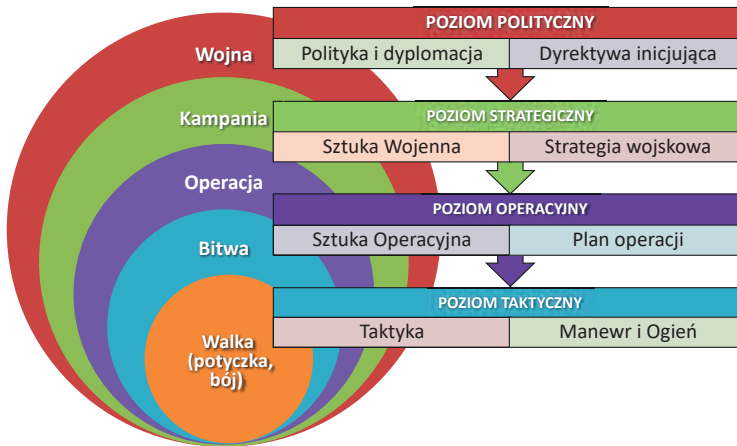
Źródło: P. Paździorek, *Taksonomia operacji – wybrane dylematy terminologiczne*, wykład, Akademia Sztuki Wojennej.

Jak zaznaczono we wstępie do artykułu najważniejszym, z czterech poziomów prowadzenia wojen i konfliktów (rysunek 3), jest poziom polityczny. Prezydent RP, jako kierujący obroną państwa (we współdziałaniu z Radą Ministrów) i wspierany przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (BBN)¹¹ ustala (definiuje) narodowe cele polityczne. Nie bez znaczenia w tym procesie jest rola Prezesa Rady Ministrów wraz z rządem, a szczególnie z ministrem obrony narodowej. Prowadzone w tym kontekście dyskusje pomiędzy Prezydentem, Radą Ministrów (w tym ministrem obrony narodowej) i Naczelnym Dowódcą SZ, jak również z członkami Sojuszu skutkują opracowaniem

¹¹ Dotyczy sytuacji w czasie pokoju i kryzysu. W czasie wojny Prezydent RP, jako najwyższy zwierzchnik Sił Zbrojnych, będzie głównie wspierany przez Naczelnego Dowódcę SZ (od momentu jego powołania).

wieloaspektowych analiz polityczno-wojskowych dotyczących konfliktu i możliwości jego eskalacji. Na tej podstawie wyżej wymienione osoby funkcyjne przystępują do opracowania stanu końcowego zaangażowania się państwa w działania z wykorzystaniem wszystkich lub wybranych instrumentów oddziaływania¹². W ten sposób stwarza się warunki do uruchomienia procesu planowania na m.in. dwóch poziomach – strategicznym i operacyjnym, a planowanie realizowane jest metodą równoległą.

Rysunek 3. Poziomy działań militarnych

Źródło: opracowanie własne.

Na poziomie strategicznym, w kontekście działań militarnych, po opracowaniu przez Radę Ministrów wieloaspektowych analiz oraz zapoznaniu się z celami narodowymi oraz stanem końcowym potencjalnych działań, przystępuje się do opracowania strategii wojskowej (militarnej). Jej jądro stanowi zespół idei i pomysłów dotyczących wykorzystania sił zbrojnych wspartych pozostałymi instrumentami oddziaływania państwa. Proces przygotowania takiej strategii bazuje na teorii i praktyce sztuki wojennej¹³. Podczas przygotowywania powyższej strategii, jeżeli zachodzi taka potrzeba, uwzględnia się

¹² Pod pojęciem instrumenty oddziaływania państwa (*diplomacy, information, military, and economic, DIME*) należy rozumieć: *dyplomację, działania informacyjne, siły zbrojne i gospodarkę* (ekonomiczną), <https://www.thelightningpress.com/the-instruments-of-national-power/>, (dostęp: 14 listopada 2017 r.).

¹³ Sztuka wojenna to teoria i praktyka przygotowania państwa (koalicji) i sił zbrojnych do wojny oraz wykorzystania w czasie działań wojennych materialnych, moralnych i militarnych możliwości do realizacji celów i zadań (strategicznym, operacyjnym i taktycznym), nakreślonych przez politykę państwa oraz kierowanie prowadzonymi działaniami. Zob. *Leksykon obronności...*, *op.cit.*, s. 36.

relację pomiędzy celami narodowymi a sojuszniczymi (koalicyjnymi). Dlatego też w trakcie przygotowania strategii działań wojennych Naczelny Dowódca SZ będzie zaangażowany często również jako członek różnych gremiów (wraz z wojskowymi liderami innych państw) w pracach nad określeniem sojuszniczych/koalicyjnych, militarnych celów strategicznych. Podczas prac komitetów ND SZ będzie deklarował oraz doradzał w obszarze jak najbardziej racjonalnego użycia narodowego i sojuszniczego potencjału militarnego (generacji sił) w celu osiągnięcia założonych celów i stanu końcowego działań. Na tym poziomie prowadzi się działania strategiczne, które w odniesieniu do sił zbrojnych, dotyczą określania i osiągania celów wojskowych (militarnych). Działania strategiczne (w sensie wojskowym) są domeną dowództwa strategicznego i przedmiotem dowodzenia strategicznego. Jest ono realizowane przez najwyższe kierownictwo sił zbrojnych, w wymiarze narodowym, sojuszniczym lub koalicyjnym.

Poziom operacyjny to poziom, gdzie następuje przetransponowanie celów strategicznych na cele operacyjne (koncepcję operacji) oraz realizacja zadań operacyjnych przez taktyczne użycie wojsk. Zapewnia to powiązanie celów strategicznych z taktycznym wykorzystaniem wojsk. Na tym poziomie działań wojska osiągają cele przez zorganizowanie i przeprowadzenie operacji, czasami kampanii. Prowadzone są one z reguły na dużych obszarach geograficznych i najczęściej z użyciem różnych rodzajów sił zbrojnych w układzie narodowym, sojuszniczym lub koalicyjnym¹⁴. Na tym poziomie wysiłki koncentrują się na projektowaniu, planowaniu i prowadzeniu działań przy zastosowaniu zasad sztuki operacyjnej¹⁵. W tym kontekście przez sztukę operacyjną należy rozumieć zastosowanie kreatywnego myślenia i wyobraźni przez dowódców i sztaby – wspartej przez ich umiejętności, wiedzę i doświadczenie – do projektowania, planowania głównych operacji oraz organizowania i wykorzystania sił zbrojnych do osiągnięcia celów operacyjnych i strategicznych. Prowadzone w ramach tego poziomu działania operacyjne stanowią ogniwo pośrednie między działaniami strategicznymi a taktycznymi. Ich celem jest stworzenie dowódcom taktycznym niezbędnych warunków do wykonania zadań. W związku z powyższym celem dowodzenia operacyjnego jest czasowa i przestrzenna koordynacja działań związków taktycznych i oddziałów różnych rodzajów sił zbrojnych.

¹⁴ *Regulamin Działań Wojsk Lądowych*, Dowództwo Wojsk Lądowych, Warszawa 2008, s. 11.

¹⁵ Przez sztukę operacyjną należy rozumieć działła sztuki wojennej obejmujący teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia przez zgrupowania wojsk operacji zmierzających do osiągnięcia celu strategicznego (politycznego) na obszarze teatru działań wojennych. Zob. *Leksykon obronności...*, *op.cit.*, s. 36.

Zasadniczymi elementami wszelkiej taktyki (poziom taktyczny) są ogień i ruch (manewr), zaś podstawowym dylematem taktycznym jest znalezienie właściwych proporcji między wysiłkiem, jakiego wymaga zadanie ciosu przeciwnikowi i nakładem sił potrzebnych do odparcia uderzenia agresora¹⁶. Jest to poziom, na którym planowane i prowadzone są bitwy oraz działania dla osiągnięcia celów militarnych wyznaczonych jednostkom taktycznym. Wspomniane planowanie i prowadzenie realizowane jest według zasad taktyki¹⁷. Biorąc powyższe pod uwagę, należy przyjąć, że działania taktyczne to wszelkie działania wojsk w skali taktycznej, rozstrzygane poprzez walki, boje i potyczki.

System kierowania i dowodzenia – założenia

Równoległe do prowadzonego przez Ministerstwo Obrony Narodowej (MON) Strategicznego Przeglądu Obronnego (SPO)¹⁸ w Biurze Bezpieczeństwa Narodowego (BBN) rozpoczęto prace koncepcyjne nad nową wersją Systemu Kierowania i Dowodzenia (SKiD) Siłami Zbrojnymi RP (SZ RP). Uwzględniając wytyczne Prezydenta RP, Zwierchnika Sił Zbrojnych określone na corocznej odprawie kierowniczej kadry MON i SZRP¹⁹, wysiłki koncepcyjne BBN koncentrowane były przede wszystkim na rozwiązaniach dotyczących najwyższych poziomów organizacyjnych działań państwa (polityczny, strategiczny i operacyjny).

W związku z powyższym zespół analityków BBN przeprowadził szereg analiz mających na celu określenie aktualnego stanu wiedzy dotyczącej organizacji systemów kierowania i dowodzenia w ujęciu narodowym, międzynarodowym i sojuszniczym. W wyniku tych badań stwierdzono, że po 2010 r. prace koncepcyjne w NATO, jak również wybranych państwach sojuszniczych, skupiały się przede wszystkim na:

- ujednoczeniu terminologii dotyczącej kierowania i dowodzenia,

¹⁶ R. Smith, *Przydatność...*, *op.cit.*, s. 36.

¹⁷ Taktyka to część składowa sztuki wojennej, specjalność obejmująca teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne jednego lub kilku rodzajów wojsk, ze składu różnych rodzajów sił zbrojnych. Zob. *Leksykon obronności...*, *op.cit.*, s. 36.

¹⁸ Rozpoczętego w 2016 r. i zakończonego prezentacją *Koncepcji Obronnej RP* 23 maja 2017 r. podczas konferencji zorganizowanej w Akademii Sztuki Wojennej.

¹⁹ Odprawa została przeprowadzona 12 kwietnia 2017 r. w Centrum Konferencyjnym Wojska Polskiego, a w swoich wytycznych Prezydent RP Andrzej Duda zwrócił szczególną uwagę na istnienie i funkcjonowanie operacyjnego poziomu działań.

ze szczególnym uwzględnieniem roli i zadań poszczególnych poziomów działań;

- rozwoju teorii sztuki operacyjnej oraz zasad prowadzenia operacji połączonych;
- aktualizacji i dostosowaniu dokumentów doktrynalnych do nowych wyzwań i potrzeb w zakresie prowadzenia działań militarnych.

Na podstawie tych działań uznano, że w wielu przypadkach pojawienie się angielskiego słowa *operations*²⁰, jako podstawy do dokonania różnego rodzaju tłumaczeń, wprowadziło swego rodzaju mętlik terminologiczny w nowo opracowywanych dokumentach narodowych. Mnogość zastosowań i interpretacji tego słowa w języku angielskim przyczyniała się do naturalnego nadużycia jego tłumaczeń w języku polskim. W polskiej literaturze przedmiotu można spotkać stwierdzenia, że batalion, kompania czy nawet pluton prowadził operację pod określonym kryptonimem. Takie podejście znacząco komplikuje i rozmazuje zakres pojęciowy odnoszący się do operacji połączonej. Jednocześnie zauważalne jest odejście od ugruntowanej terminologii wojskowej opisującej działania prowadzone przez poszczególne poziomy działań, tj. wojna, kampania, operacja, bitwa, walka i potyczka. W dalszej części artykułu zostaną przedstawione definicje i zależności pomiędzy pierwszymi trzema, jako głównych rodzajów działań charakteryzujących najwyższe poziomy działań.

Przeprowadzone w BBN rozważania uprawniają do stwierdzenia, że istotą kierowania są procesy informacyjno-decyzyjne przebiegające przede wszystkim w dwóch warstwach:

- funkcjonalnej (planowanie, organizowanie, motywowanie i kontrolowanie),
- zasobowo-kapitałowej (zasoby: ludzkie, rzeczowe, finansowe, technologiczne oraz informacyjno-organizacyjne)²¹.

Na tej podstawie należy stwierdzić, że główną domeną kierowania jest zarządzanie zasobami ludzkimi, rzeczowymi i finansowymi do osiągnięcia przez SZ RP założonych celów. To stwierdzenie pozwala na sformułowanie tezy, że kierowanie jest swego rodzaju dążeniem do kreowania zaplanowanej i pożądanego przyszłości, bazując na analizie doświadczeń z przeszłości oraz funkcjonowania w teraźniejszości i przyszłości.

²⁰ *Operations* – to ogólny termin, który obejmuje akcje – działania (ang. *actions*) militarne dla osiągnięcia celów planu taktycznego, kampanii lub strategicznego. Zob. *JDP 01 UK Joint Operations Doctrine, 2014*.

²¹ Zob.: J. Kręcikij, J. Lewandowski, *Organizacja dowodzenia na poziomie strategicznym i operacyjnym*, Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego, Kraków 2015, s. 12.

Nie ulega wątpliwości, że jest to domena polityków odpowiedzialnych za cywilną kontrolę nad armią²².

Poza tym, biorąc pod uwagę turbulentnie zmieniające się środowisko walki, jak również trudności w predykcji najbardziej prawdopodobnych reakcji przeciwnika, może wystąpić sytuacja, w której będzie równocześnie funkcjonować kilka teatrów działań wojennych (w ramach jednego teatru wojny). Zapewne jeden z nich będzie tym głównym (w gestii Dowódcy Sił Połączonych), a pozostałe w odpowiedzialności dowódców poszczególnych komponentów SZ RP. Nie zmienia to faktu, że w każdej z takich sytuacji głównym reżyserem i dyrygentem działania oraz użycia SZRP (jednoosobowe dowodzenie i odpowiedzialność za użycie wojska) będzie ND SZ²³.

W tym kontekście należy podkreślić znaczenie kampanii²⁴ i operacji, które będą wspierały osiągnięcie celów strategicznych oraz przyczyniały się bezpośrednio lub pośrednio do realizacji działań politycznych. Na podstawie zależności, polegającej na tym, że kampania składa się z kilku operacji można stwierdzić, że istnieje konieczność posiadania dwóch poziomów dowodzenia odpowiedzialnych za planowanie, przygotowanie i przeprowadzenie odrębnych dla kampanii i operacji. Potwierdza to także zależność pomiędzy teatrem wojny a teatrem działań wojennych, gdzie odpowiedzialność za działania w tych obszarach powinny ponosić odpowiednio dowództwo poziomu strategicznego i operacyjnego.

Uwarunkowania prowadzenia operacji połączonych. Siły Połączone i dowodzenie nimi

Skupiając się przede wszystkim na poziomie operacyjnym można stwierdzić, że obecnie i w dającej przewidzieć się przyszłości wszystkie operacje są i będą połączone²⁵ ze względu na konieczność osiągania celu przy jak najmniejszych nakładach, a przede wszystkim ze względu na własne ograniczenia co do możliwości efektywnego działania poszczególnych rodzajów sił

²² J. Kraszewski, *Kierowanie i dowodzenie Siłami Zbrojnymi. Podstawy do wprowadzania zmian*, Raport Wojsko Technika Obronność nr 09/2017, Altair 2017, s. 60.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Kampania – to zespół operacji prowadzonych na teatrze wojny, zgodnie z zamiarem dowództwa strategicznego (naczelnego dowódcy) i pod jego bezpośrednim kierownictwem, dla osiągnięcia określonych celów strategicznych (militarnego celu wojny). Zob. *Leksykon obronności...*, *op.cit.*, s. 24.

²⁵ Na podstawie wypowiedzi gen. broni B. Hodgesa (US Army), dowódcy Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych USA w Europie.

zbrojnych²⁶. Na tej podstawie można określić zakres uwarunkowań prowadzenia działań połączonych, do którego należy zaliczyć:

- konieczność pokonywania ograniczeń w osiągnięciu celu,
- możliwość oddziaływania na cel (cele) z różnych środowisk jednocześnie,
- pełne wykorzystanie możliwości i efektów działania różnych rodzajów sił zbrojnych,
- konieczność osiągnięcia założonych celów przy jak najmniejszych stratach własnych,
- uzyskanie efektu synergii w działaniach poszczególnych rodzajów sił zbrojnych,
- konieczność jednolitego kierownictwa²⁷.

Analizując powyższe uwarunkowania można sformułować tezę, że we współczesnych działaniach militarnych (zbrojnych) o powodzeniu decyduje nie tylko ilość, ale przede wszystkim jakość użytych narzędzi (sił i środków walki). Nie bez znaczenia są także sposoby ich użycia – opracowane warianty wspólnego działania w celu osiągnięcia założonych celów. Niemniej jednak myślą przewodnią w doborze narzędzi walki oraz metod ich wykorzystania musi być przeświadczenie współczesnych dowódców, że celem politycznym działań zbrojnych jest obrona suwerenności państwa, a celem militarnym – pozbawienie przeciwnika zdolności zaczepnych i woli prowadzenia dalszych działań ofensywnych.

W tym kontekście, obecnie jak i w przyszłości wymagać się będzie od dowódców i ich sztabów determinacji szczególnie w aspekcie osiągnięcia efektu synergii. Jest ona utożsamiana z takim doбором czynników i metod, które zagwarantują lepszy wynik niż efekt działania pojedynczych składników²⁸. Jak wynika z przedstawionych powyżej rozważań dotyczących przede wszystkim kampanii i operacji, głównym podmiotem dedykowanym do prowadzenia różnego rodzaju operacji (w ramach kampanii lub na oddzielnych kierunkach) są siły połączone. Ich istotą zawsze było i jest połączenie unikalnych zdolności poszczególnych rodzajów sił zbrojnych w celu zademonstrowania i utrzymania dominującej potęgi militarnej. Tworzenie zgrupowań wojskowych charakteryzujących się zastosowaniem koncepcji połączonej było nierozdzielnie związane z charakterem prowadzonych działań, czyli operacjami połączonymi.

²⁶ A. Czupryński, *Współczesna sztuka operacyjna*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009, s. 199.

²⁷ *Ibidem*, s. 201.

²⁸ *Ibidem*, s. 207.

Połączoność, która od niedawna była wyznacznikiem nowego typu operacji, stała się jej immanentną cechą, a idea takiego działania przeniosła się także na poziom taktyczny. Jednak nadal postrzegana jest jako domena poziomu operacyjnego będąca planistycznie, organizacyjnie i wykonawczo w gestii dowódcy operacyjnego (dowódcy sił połączonych). W związku z tym podstawowym zadaniem takiego dowódcy jest zespolenie przydzielonych mu sił i środków (tworzących siły połączone), aby osiągnął cele operacyjne i strategiczne. Przeprowadzone w tym obszarze rozważania pozwalają na sformułowanie, że użycie sił połączonych w działaniach zbrojnych (militarnych) to optymalizacja sposobu na osiągnięcie założonych i postawionych przez przełożonych celów militarnych.

Dlatego też wysiłki planistyczne podejmowane przez poziom operacyjny powinny koncentrować się na osiągnięciu, przez utworzone zgrupowania wojsk, celu głównego operacji połączonej (celu głównego prowadzonej kampanii). W literaturze przedmiotu definiuje się pięć etapów prowadzenia operacji połączonej, do których zalicza się:

1. planowanie i generowanie sił;
2. przegrupowanie do rejonu operacyjnego przeznaczenia (teatru działań wojennych);
3. prowadzenie operacji połączonej – osiągnięcie celu głównego operacji;
4. wycofanie sił połączonych po osiągnięciu celu głównego;
5. odtworzenie zdolności i gotowości bojowej sił połączonych lub poszczególnych komponentów, wchodzących w ich skład²⁹.

Efektom pierwszego etapu jest opracowanie planu operacji (*Operation Plan*, OPLAN), na podstawie którego zostanie utworzone zgrupowanie sił połączonych. W przypadku jakichkolwiek braków i niedoborów w składzie sił i środków niezbędnych do realizacji założeń opracowanego OPLAN, dowódca sił połączonych zwraca się do przełożonego (naczelnego dowódcy, dowódcy strategicznego) o przydział dodatkowych elementów. Drugą ewentualnością w takiej sytuacji jest wzięcie odpowiedzialności przez przełożonego (dowódcę strategicznego) za pewne fragmenty prowadzonej operacji, podczas których siły i środki przełożonego realizują ściśle określone zadania. W takiej sytuacji obaj dowódcy uzgadniają między sobą właściwe relacje dowodzenia i wsparcia pozwalające na „dekonfliktację” sposobu realizacji wszystkich zadań w ramach prowadzonej operacji.

Kolejny ważny etap to realizacja przegrupowania do rejonu teatru działań wojennych. Jego skryte przeprowadzenie wpływa na utrzymanie

²⁹ *Ibidem*, s. 217.

w tajemnicy założeń przygotowanych OPLAN. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w większości przypadków odpowiedzialność za ten etap ponosi dowódca strategiczny, który wydziela siły i środki do dyspozycji dowódcy operacyjnego. Poza tym, cały obszar teatru wojny to właśnie odpowiedzialność dowódcy strategicznego i wszystkie manewry wojsk muszą odbywać się w uzgodnieniu z nim. Koordynacja użycia dróg i szlaków komunikacyjnych oraz zapewnienie bezpieczeństwa podczas manewru wojsk to kluczowy element terminowego przygotowania zgrupowania sił połączonych do etapu realizacyjnego operacji połączonej.

Prowadzenie operacji utożsamiane jest przede wszystkim z funkcją dowodzenia. W sztuce operacyjnej dowodzenie operacyjne postrzegane jest jako transformacja celów i wytycznych strategicznych w zadania dla sił połączonych oraz synchronizacja i koordynacja ich działania (poszczególnych komponentów tych sił) w taki sposób, żeby osiągnąć cel główny³⁰. Na podkreślenie zasługuje fakt, że osiągnięcie celu głównego jest zdeterminowane przez realizację celów cząstkowych (pośrednich) przez poszczególne komponenty ze składu sił połączonych. Generacja celów pośrednich to podstawa dla dowódcy operacyjnego do postawienia zadań taktycznych dla poszczególnych zgrupowań zadaniowych. Suma celów cząstkowych pozwala na precyzyjne określenie najbardziej racjonalnego sposobu osiągnięcia celu głównego operacji.

Biorąc pod uwagę defensywną rolę i przeznaczenie SZ RP, wynikający z zapisów konstytucyjnych przytoczonych na początku artykułu, przybliżenia wymaga specyfika działań obronnych prowadzonych w ramach operacji połączonej. Działania defensywne należy rozumieć jako wielofunkcyjne i wielowymiarowe użycie zgrupowań wojsk, których celem jest udaremnienie osiągnięcia celów zaczepnych przyjętych przez przeciwnika oraz stworzenie warunków do osiągnięcia własnych celów w ramach połączonej operacji obronnej. Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że istotą takiej operacji jest:

- w środowisku lądowym – utrzymanie ważnych obiektów;
- w środowisku morskim – panowanie w danym akwenie;
- w środowisku powietrznym – odpieranie prób przeciwnika zmierzających do zdobycia panowania w powietrzu.

Szczególnego znaczenia podczas planowania i prowadzenia połączonej operacji obronnej nabierają cele szczegółowe (jako zadania taktyczne dla

³⁰ A. Czupryński, *Współczesna sztuka ...*, op.cit., s. 223.

zgrupowań wojsk). Ich treść zawiera m.in.:

- utrzymanie decydującego fragmentu teatru działań wojennych zapewniającego osiągnięcie celu głównego operacji;
- załamanie działań ofensywnych przeciwnika na jednym lub kilku kierunkach;
- niedopuszczenie do osiągnięcia przez przeciwnika głównego celu jego działań ofensywnych;
- uzyskanie czasu na przygotowanie głównych sił realizujących bezpośrednio strategiczny cel działań militarnych (zbrojnych);
- realizację głównych celów działań poszczególnych komponentów wchodzących w skład sił połączonych użytych do przeprowadzenia połączonej operacji obronnej³¹.

Z przedstawionych powyższej syntetycznych uwarunkowań operacji połączonej wynika konieczność posiadania, w strukturach systemu kierowania i dowodzenia, dowództwa odpowiedzialnego za realizację wymienionych zadań. Jak zaznaczono powyżej, kluczowym dla powodzenia operacji połączonej jest funkcja dowodzenia rozumiana jako proces, poprzez który dowódca narzuca swoją wolę i zamiary podwładnym oraz w ramach którego wspomagany przez swój sztab planuje, organizuje, koordynuje i ukierunkowuje działania podległych mu wojsk przez użycie standardowych procedur działania i wszelkich dostępnych środków przekazywania informacji³². Jego umiejscowienie oraz funkcjonowanie powinno być zorganizowane na podstawie obowiązujących, w rozwiązaniach narodowych i sojuszniczych, relacjach dowodzenia.

Głównym powodem takiego podejścia jest założenie, że dowodzenie opiera się na ciągłej wymianie informacji pomiędzy wszystkimi uczestnikami procesu dowodzenia. Wymaga to utrzymywania w strukturze dowodzenia odpowiednich powiązań (relacji), pozwalających na niezakłócony przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi komórkami funkcjonalnymi, zarówno w ramach konkretnego, pojedynczego stanowiska dowodzenia, jak i w zakresie szerszym, obejmującym system stanowisk dowodzenia danego szczebla czy nawet całej, wieloszczeblowej struktury organizacyjnej³³. Dlatego zadaniem dowództwa poziomu operacyjnego jest przekształcanie celów strategicznych w cele i zadania taktyczne, czyli wypracowanie koncepcji operacji i zadań dla wojsk.

³¹ Por.: *Ibidem*, s. 229.

³² J. Michniak, *Dowodzenie w teorii i praktyce wojsk*, AON, Warszawa 2003, s. 15.

³³ Zob.: Nowa encyklopedia powszechna PWN, wyd. Naukowe PWN.

Podsumowanie

Proponowana przez BBN idea sformowania Dowództwa Sił Połączonych, wydaje się wychodzić naprzeciw potrzebie zapewnienia efektywnego dowodzenia na poziomie operacyjnym, w tym w wymiarze działań połączonych, zarówno w czasie pokoju, kryzysu, jak i wojny (tożsamość struktur organizacyjnych w różnych stanach funkcjonowania). Dowództwo wykonywałoby swoją funkcję dowodzenia w stosunku do sił realizujących zadania na terenie kraju (w tym reagowania kryzysowego i wsparcia administracji publicznej) oraz zadania poza granicami państwa (w tym realizowane przez Polskie Kontyngenty Wojskowe) na podstawie decyzji podjętych przez szczebel nadrzędny/strategiczny (SG WP).

Dowódca Sił Połączonych funkcjonowałby na poziomie operacyjnym, zarówno w zakresie dowodzenia (dowodziłby przydzielonymi siłami w myśl wytycznych i planów dowódcy strategicznego – SG WP), jak i działań (planowanie, organizowanie i prowadzenie operacji połączonych służących osiągnięciu celów strategicznej kampanii obronnej). Oznacza to, że Dowódca Sił Połączonych wypełniałby funkcję planisty i użytkownika w stosunku do przydzielonych mu przez szefa SG WP (w czasie „W” przez Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych) sił z poszczególnych rodzajów Sił Zbrojnych (w czasie „W” z poszczególnych komponentów Sił Zbrojnych)³⁴.

Dokonując analizy zadań, które realizuje obecnie Dowództwo Operacyjne RSZ, można sformułować tezę, że *per analogia* kluczowe z nich mogą być adoptowane do pakietu zadań realizowanych przez Dowództwo Sił Połączonych. Należy zaliczyć do nich przede wszystkim zadania dotyczące:

- planowania i dowodzenia operacją połączoną – zadanie najważniejsze;
- narodowego dowodzenia Polskimi Kontyngentami Wojskowymi (PKW), nadzorowania szkolenia i gotowości sił wydzielonych do Sił Odpowiedzi NATO (SON) i Grup Bojowych Unii Europejskiej (GB UE);
- kierowania dyżurnymi siłami i środkami Zintegrowanego Systemu Rozpoznania Wojskowego (ZSRW);
- reagowania kryzysowego, w tym zapobiegania aktom terroru i ich skutkom oraz zwalczanie zagrożeń w powietrzu i na morzu³⁵.

W związku z powyższym niezaprzeczalnym staje się fakt, że zasadniczym organem dowodzenia w strukturze SKiD, zdolnym do planowania

³⁴ J. Kraszewski, *Kierowanie...*, *op.cit.* s. 61.

³⁵ Na podstawie wywiadu eksperckiego przeprowadzonego z gen. dyw. Jerzym Michałowskim, byłym zastępcą Dowódcy Operacyjnego.

i dowodzenia operacją połączoną (lub kilkoma operacjami) będzie właśnie Dowódca Sił Połączonych. Potwierdzeniem powyższej tezy są ćwiczenia z serii Anakonda, podczas których to właśnie dowództwo poziomu operacyjnego odgrywa zasadniczą rolę zarówno w fazie przygotowania ćwiczenia,³⁶ jego przeprowadzenia (dowodzenia operacją połączoną), jak i omówienia (zebrania i implementacji wniosków z ćwiczenia).

Nie bez znaczenia dla pakietu zadań i zasadności sformowania Dowództwa Sił Połączonych jest narodowe dowodzenie PKW. Skupia się ono nie tylko na działalności bieżącej, ale przede wszystkim na całości przygotowania kontyngentu począwszy od analizy zadań stojących przed PKW, generacji zadań szczytkowych, opracowaniu optymalnego etatu do ich wykonania, a skończywszy na opracowaniu całego pakietu dokumentów niezbędnych do właściwego przygotowania kontyngentu i jego certyfikacji w ramach ćwiczenia z wojskami. Kolejnym ważnym zadaniem w tym obszarze jest opracowanie planu transportu całego kontyngentu do rejonu misji, jego ciągłe zabezpieczenie pod względem logistycznym i etatowym, w tym uzupełnianie strat w ludziach i sprzęcie z jednoczesnym planowaniem rotacji i przygotowaniem kolejnej zmiany PKW. Analizując dotychczasowe doświadczenia SZRP z udziału w różnego rodzaju misjach poza granicami kraju³⁷ można stwierdzić, że jest to proces ciągły.

Ważnym zadaniem jest również proces zbierania i uogólniania wniosków i doświadczeń wynikających z działania PKW. Ten aspekt funkcjonowania takiego dowództwa może być rozpatrywany w kategoriach ciągłych analiz zdolności operacyjnych i poszukiwania nowych i racjonalnych rozwiązań w zakresie sprzętu wojskowego i sposobów jego wykorzystania podczas różnego rodzaju działań.

Konkludując należy stwierdzić, że współczesne pole walki wymaga transparentnego podziału zakresu kompetencji zarówno w sensie geograficznym, jaki i sprawowania funkcji dowodzenia. Podział ten powinien dotyczyć przede wszystkim obszaru odpowiedzialności planistycznej (formułowania celów militarnych na różnych poziomach działań zbrojnych) oraz kierowania i dowodzenia. W tej kwestii zasadna wydaje się implementacja kanonów sztuki wojennej dotyczących wojny, kampanii, operacji, bitwy

³⁶ Podstawą merytoryczną scenariuszy do kolejnych edycji ćwiczenia Anakonda jest zazwyczaj operacja połączona w wymiarze narodowym lub sojuszniczym.

³⁷ Między innymi UNIFIL w Libanie, UNDOF w Syrii, Iraku, Afganistanie, KFOR w Kosowie, EUFOR w Bośni i Hercegowinie, Czadzie, Mali, Republice Środkowej Afryki, Rumunii, Łotwie; ORLIK na Litwie (misja realizowana przez SP); ORP BIELIK i ORP CZERNICKI (misje realizowane przez MW) – [przyp. aut.].

i potyczki. Takie podejście znacząco ułatwi zrozumienie podziału i relacji pomiędzy poszczególnymi elementami zaangażowanymi w prowadzenie współczesnych i przyszłych działań militarnych. Jest to szczególnie istotne ze względu na dynamikę działań, ich nieprzewidywalności (jeżeli chodzi o predykcję intencji przeciwnika), jak również nasycenie środkami walki. W tym miejscu należy podkreślić rolę innych niż siły zbrojne uczestników działań zbrojnych, których funkcjonowanie musi być skoordynowane z użyciem poszczególnych komponentów wojskowych.

Podkreślić należy także, że szef SG WP, jako strategiczny organ dowodzenia, powinien być odciążony od działalności bieżącej. Najważniejszym aspektem działalności SG WP i Dowództwa Sił Połączonych jest pozyskanie w SZ RP zdolności do planowania i dowodzenia operacją połączoną. Bez Dowództwa Sił Połączonych posiadanie takiej zdolności do przygotowania i przeprowadzenia operacji połączonej w ramach kampanii będzie utrudnione. Nie ulega również wątpliwości, że planowanie i dowodzenie w operacji powinno być poprzedzone gruntownym i kompleksowym szkoleniem i zgrywaniem wojsk w czasie pokoju. W związku z powyższym, tylko klarowny podział kompetencji oraz stała obsada etatowa kluczowych dowództw zapewni właściwie i efektywnie realizowanie procesu szkolenia i zgrywania do udziału w operacji połączonej. Dotyczy to zarówno dowództw, jak i wojsk³⁸.

Przedstawione powyżej konkluzje skłaniają do zasadniczego wniosku, że planując zmiany w SKiD powinno się za podstawę przyjąć potrzeby Wojennego Systemu Dowodzenia (WSyD), a struktury czasu pokoju dostosować tak, by ich transformacja na czas wojny wymagała jak najmniejszej ilości zmian organizacyjno-kadrowych. Dotyczy to także systemu stanowisk dowodzenia, które powinny funkcjonować w czasie pokoju, a na czas wojny przyjmować jedynie niezbędne uzupełnienie. Nie ulega wątpliwości, że Stanowisko Dowodzenia ND SZ, dowodzącego na poziomie strategicznym, powinno być rozwijane w oparciu o struktury SG WP. Istnieje zatem potrzeba funkcjonowania dowództwa odpowiadającego za dowodzenie operacyjne w strefie działań bezpośrednich. Taką funkcję powinno właśnie pełnić Dowództwo Sił Połączonych. Inaczej wszelkie zmiany, bądź funkcjonujące organy dowodzenia, będą nacechowane podejściem doraźnym, co w konsekwencji wymusi rozbudowę istniejących struktur organizacyjnych, utrudni proces szkolenia pokojowego i skomplikuje transformację przy przejściu na WSyD.

³⁸ Na podstawie wywiadu eksperckiego przeprowadzonego z gen. dyw. Jerzym Michałowskim, byłym zastępcą Dowódcy Operacyjnego.